

סימן סח

דין בקשת המחילה

בענין מה דנפסק בשו"ע סי' תר"ו וז"ל: „עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו". וכתב הטור ע"ז בסי' תר"ו: ויתן כל אדם אל לבו בעריוה"כ לפייס לכל מי שפשע כנגדו, דעבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר ושבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו ואפי' לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו וצריך לילך לו וכו' עכ"ל.

וכתב הב"ח ע"ז שם: ויתן כל אדם וכו' כ"כ הרא"ש והביא ראי' לדבריו ורצונו לומר שאל יאמר היום או למחר אפייסנו אלא בעריו"כ יפייסנו ולא יעבור משא"כ בשאר ימות השנה וכו'. ויש לתמוה למה לא נהגו בזמננו לדקדק אחר כל מי שהוא חייב לפייס?

והנה שמעתי לאמר כי בזמן הזה בטלה דיני פיוס מאחר ויש אומרים שע"כ תקנו תפלת זכה ובאמירת תפלת זכה יצאו ידי פיוס ומחילה. שהרי נוסח ^{התפלה} כזה תקנו לומר בתפלה זכה: והנני מוחל במחילה גמורה לכל מי שחטא נגדי בין בגופו בין בממונו וכו'. וכי מאחר שכבר מחל פיוס למה לי.

וקשה לי מאד ע"ז ממה דאיתא בגמ' יומא פו. ממעשה דרב הוה לי' מילתא בהדי ההוא טבחא נטר לי' תריסר ירחי דשתא ולא אחא כי מטא מעלי יומא דכיפורי אמר איזל אנא ואפיק לי' מדעתי' (כ"כ הרא"ש שם). ומכאן הביא הרא"ש ראי' לדבריו לדין פיוס. והרי ראי' מפורשת ממעשה דרב דמסתמא גם רב מחל להטבח ואפ"ה רצה דוקא שיבוא הטבח לפייסו. והאיך נצא ידי חובתינו באמירת תפלה זכה גרידא. ללא מעשה הפיוס כמבואר בשו"ע או"ח סי' תר"ו.

ועוד קשה לי שהרי בזמן שתקנוהו לתפלה זכה לא נהגו מנהג זה לומר בכל קהילות ישראל, והרי אם הי' טינא לאחד עם חבירו מאותו מדינה שלא נהגו לומר האיך יקיים מצות הפיוס כהלכתה.

ואפילו במקומות שכן נהגו לומר תפלה זו הרי גם לאונס חיישינן שאולי חבירו גאנס ולא אמר התפלה מכל סיבה שהיא והרי לפי כמה פוסקים שכל זמן שלא התרצו בין אדם לחבירו זה מעכב את הכפרה ומחילת העונות שבין אדם למקום על כל העבירות שבין אדם למקום. ואם כה חמור ענין הריצוי והפיוס שב"א לחבירו הרי בודאי שקשה לסמוך על זה שחבירו אמר התפלה זכה.

ועוד קשה לפי מה שכתב הב"ח בסי' תר"ו וז"ל: מצאתי המבקש מחילה שפשע כנגדו וצריך לפרש בשעת המחילה אותה פשיעה, (דרשות מהר"ש) וכן עיקר. ולמאי דכתבינן לקמן בסי' תר"ו דצריך לפרט החטא בוידויו לפני המקום ה"ה נמי בוידויו לפני חבירו. דבהא אין לחלק בין עבירות שבין אדם למקום לבין חבירו ובירושלמי דיומא דאמר הדין דחטא על חברי' צריך למימר סרחית עלך ואין קבלי' הא טבות ואין לא מייתי בני נש ומפייס לי' וכו' לאו דוקא דאמר בסתם סרחית עלך אלא צריך לפרש אותה פשיעה כדפי' וכו' עכ"ל. והנה משמע ג"כ מדברי הגמ' יומא שם: רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתוב מכסה פשעיו לא יצליח ל"ק הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם ר"נ אמר כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שב"א לחבירו ע"כ. והנה משמע בדיני התשובה שבין אדם לחבירו צריך לפרט החטא בפני חבירו הרי לא סגי באמירת התפלה זכה לבד.

וע"כ אבקש מכבוד תורתו ילמדנו דיני הפיוס כהלכתה כיצד לנהוג בזמננו כדי שלא יהי' שום דבר שיעכב כפרתינו ביום הקדוש יוה"כ, ושנוכל לשוב בתשובה גמורה בעבירות שב"א לחבירו המצוי למאד בע"ה. ונזכה שיתא לב כל ישראל שלם עם חבירו כמו דמובא בספר יפה

ללב שקשה לפני הקב"ה עבירות שבין אדם לחבירו יותר מעבירות שבין אדם למקום ב"ה וכו' אמנם בית שני שנחרב מחמת עבירות שב"א לחבירו ע"י שנאת חנם שהי' ביניהם ראה כמה ארכן הוא זה הגלות וכו' יעו"ש. ולענ"ד אם נזכה שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו בודאי נזכה לבנין ביהמ"ק כל זה שאלתי ובקשתי לפסק הלכה למעשה.

ירושלים

תשובה

בס"ד מוש"ק לסדר כי ברוך הוא התשל"ז

יקרת מכתבו נתקבל בברכה בעש"ק ובו שאלת חכם אודות בקשת המחילה ועומד מה שמקילין בזמנינו בבקשת המחילה ומה שי"א דסומכים מה שאומרים תפלת זכה, מקשה ע"ז מהרא"ש דמשמע דאינו מועיל מה שאומרים דמוחל ולעולם צריך בקשת המחילה, ומה מועיל תפלת זכה זה תוכן מכתבו.

והנה דברי רבינו הח"א הלוא זה גמרא מפורשת במגילה כ"ח א' ולא עלתה על מטתי קללת חברי כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי לי' לכל מאן דצערן ומובא במ"ב בסי' רל"ט וכמו שנוהגין לומר מה שנדפס בסידורים בק"ש שעל המטה.

ומה שכב' כותב ששמע דבטלה דיני פיוס מאחר שהמנהג לומר תפלת זכה. ולכאורה תמוה מה ששמע (מלבד מה שמקשה ע"ז) הרי בל"ה אנו אומרים בכל לילה שמוחל לכל אחד ומה עדיף תפלת זכה ממה שאומרים בכל לילה. ובספר אז נדברו ח"ז סימן ס"ז הנחתי בצ"ע אם אפשר לסמוך ע"ז מאחר שאומרים זה מחמת הרגל בלא כוונת מחילה ויהא נוחא מה ששמע.

אמנם בעיקר ראייתו מדברי הרא"ש שאינו מועיל מחילה בלא בקשת המחילה נ"ל שאינו ראי' כלל. ויש להתבונן בדברי הרא"ש אשר ממנו נובע דברי הטוש"ע המובא במכתבו ח"ל (בסוף יומא סימן כ"ד) וישים אדם אל לבו עיוהכ"פ לפייס כל אדם שנוטר לו איבה כדאמרינן (לעיל פ"ז:) גבי רב דהוה לי' לרבי חנינא מלתא בהדיה אזל גביה תריסר מעלי יומא דכיפורי ולא איפייס. ואמרינן נמי התם רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבתא נטר ליה תריסר ירחי דשתא ולא אתא כי מטא מעלי יומא דכפורי אמר איזל אנא ואפיק ליה מדעתיה כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו כדאיתא בפירקא דר"א וכו' עכ"ל.

ותנה פשטות דברי הרא"ש דבעיוהכ"פ יש להשתדל שלא יהי' שום קפידא וטינא מאחד להשני לכן אם יודע שהשני יש לו טינא עליו אף שיודע בנפשו שלא חטא כנגדו ואינו מחויב לבקש ממנו מחילה מקודם וע"ז מביא ראי' מרב דהטבח החויק שכאילו רב צריך לבקש ממנו מחילה ומדויק לשון הרא"ש „ואפיק לי' מדעתיה" וכן מה דהקפיד ר' חנינא על רב לא הי' על דבר שמחויב ע"פ דין לבקש ממנו מחילה כמבואר שם אלא העיקר שבערב יוהכ"פ יש להשתדל ביותר שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו. וא"צ כאן לדברי הב"ח, ואין המדובר כלל במי שיודע שפגע בחבירו שמחויב ע"פ דין לבקש ממנו מחילה שאין לחכות על יוהכ"פ. ויתכן שמכח הנ"ל נובע המנהג דמזכיר הרמ"א שנוהגין שכל אחד מבקש מהשני שימחול לו. היינו שמלבד בקשת המחילה הנוגע לעצם המחילה יש עוד ענין של בקשת המחילה המיוחד ביוהכ"פ שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו.

לאור האמור אין שום ראי' מהרא"ש והטור דאינו מועיל מחילה בלא בקשת מחילה, ובל"ה

אינו ראי' מאחר שתטבח התריס כנגדו כמו שעלה לבסוף ולא שייך מחילה אם אינו רוצה במחילתו וחושב עוד שהוא צריך לבקש מחילה.

ומזא דמכסה פשעיו אינו ראי' לנידונינו דשם המדובר לפרסם ברבים ואין המדובר בבקשת המחילה.

ולדינא נראה דתפלת זכה מועיל במקום שאין אפשרות לבקש מחילה דאפי' אם נאמר דמועיל מחילה בלא סיוס זחור דוקא אם מוחל למי שחטא כנגדו ולא באופן כללי דכמו דבקשת מחילה אינו מועיל אם מבקש לרבים כמו שכתבו הפוסקים ומ"מ זה מועיל במקום שאינו יודע ממי לבקש או שנסע, ונראה דבקשת המחילה אינו תנאי לעיכובא לעצם המחילה אלא לשלימות הכפרה אבל מ"מ מועיל המחילה שאינו נענש על זה. ובזה יש לימוד זכות מה שאין נזהרין בזה כיון שזה מועיל להנצל מעונש החטא.

ולפי מה שביררתי בספר אז נדברו ח"ו סימן ס"ה דאם הוא מוחל מפורש בפניו או שלא בפניו ומתנהג עמו בשל' ובמישור דא"צ לבקש מחילה כיון שאין כבר על מה למחול. ושם בסימן ס"ו סתמתי באופן החלטי דאם השני אינו יודע וע"י בקשת המחילה יגרום לו חלישות הדעת דא"צ לבקש מחילה יתא נחא מה שמקילים בבקשת המחילה יעשה.

ומסתבר מאד דמשום זה לא מקיימים המנהג הכתוב ברמ"א לבקש מחילה אפי' יודע שלא פגע בשני אבל אין לבנות הרבה מה שאינן נזהרין דאע"פ דבעיוהכ"פ מהדרים בהרבה מנהגים אבל בקשת המחילה הלוא זה קשור עם הטבעיים והכוחות לכן סומכים על מה שאפשר, ויתכן שמשום זה מקילים לגמרי.

ולדינא נראה שיש לחדש המנהג של בקשת המחילה אפי' כשאומרים תפלת זכה ומצוה גוררת מצוה דבזה יהי' יותר בנקל לקיים מצות בקשת מחילה דלא יתבייש השואל מחילה וממי שמבקש ממנו וכבר פסק המ"ב דבמקום בושה א"צ לפרט החטא [ואגב ריהטא אינו מובן דהב"ח לשיטתו דס"ל בעיקר דצריך לפרט החטא לפי' גם בבין אדם לחבירו כן אבל לפי דעת הפוסקים שא"צ לפרט החטא למה יהא בין אדם לחבירו יותר חמור ושור' קצת בפמ"ג].

ואם יודע שחטא כנגד חבירו ואפשר לבקש מחילה לא יסמוך על תפלת זכה (אם לא באופנים הנ"ל שכתבנו בא"נ שא"צ לבקש מחילה). וכבר נתבאר שי"ל דניצל מעונש גם בלא בקשת המחילה אבל זה מעכב הכפרה השלימה המכוון ביחוד ביוהכ"פ וכידוע בודאי שחטא כנגד חבירו לא יחכה על יוה"כ.

ואגב מה שכתב והרי לפי כמה פוסקים שכ"ז שלא התרצו בין אדם לחבירו זה מעכב את הכפרה ומחילת העונות על כל העבירות אני לא יודע למי מהפוסקים התכוון אבל ראיתי בארחות חיים (ספינקא) דכתב בזה"ל כתב בס' שלום ירושלם רבים מקשים פשיטא ומאי רבותא (דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו) ובספר ברכ"י כתב בשם גדול אחד חידוש דאפילו עבירות שבין אדם למקום אין יוהכ"פ מכפר כל זמן שיש עבירות שבין אדם לחבירו ואפשר דזה בא לרמוז במתני' וכר' עיי"ש עוד.

ולי נראה דאם יש לו איזה סיבה שעדיין אינו יכול לפייס את חבירו ומקבל עליו שיפייסו לאחר כן אינו מעכב את עצם התשובה כדמוכח מקידושין מ"ט ב' שמא הרהר תשובה בדעתו. וזה החידוש שכפרה שלימה של יוהכ"פ זה כן מעכב וזה החידוש של המשנה (וזה בניגוד למה שמוכח שם בא"ח אות ב') ועי' בריבנו יונה בשערי תשובה שער א' אות מ"ה ובביאור „זה השער“. ועי' שם שער ד' אות י"ח וב„זה השער“ ואכמ"ל.